پښتو فولکلوریک ادب کې د لونګ او لونګين ارزښت

پوهنمل تاج محمد رحيمي

Conclusion:

Clove and a Bunch of Cloves is one of the essential and exciting ornaments. In almost all Pashtun girls are related to this. This clove made a special place in Pashto Oral Literature. Every genre of Oral Pashto Literature reminds us of this natural beauty of clove and a bunch of cloves. Clove shows it import ants when a girl makes and wears a bunch of cloves when she goes to the groom's house. As it has an essential place in all over the world. Some people use it as medicine and spice, but Pashtun girls use it as ornament and beauty. In some areas, when a girl gets merry, she should have to have two or three bunches of clove or should buy from the bazaar. AS in a poem, she says,'' O my lover brings me some cloves, it is the custom I made a bunch of cloves as an ornament". It means that in some places, cloves keep by people as a custom. The black color and pleasant aroma show its importance. When a Pashtun girl gets merry, she makes a bunch of cloves for an ornament called 'Lawangeen' and puts it in a handkerchief with her make up tools. To sum up, a clove and a Bunch of Cloves is the great ornament of Pashtun girls. Always Pashtun girls use clove in their oral literature. In a poem, she says, "O my beloved if you cannot find it near here then go far away and bring me the plant of clove."

لنډيز:

لونګ او لونګين د عام ولس د سینګار توکو او ګاڼو له ډلې څخه يو ډېر ارزښت ناک او په زړه پورې څيز دی.په ټولو پښتنو سيمو کې د پښتنو پېغلو او نجونو اړيکه په يو نه يو ډول له لونګ او لونګين سره تړلې ده.همدا لامل دی،چې په پښتو شفاهي ادب کې يې ځانله ځای پيدا کړی دی.د پښتو په ناليکلي يا ولسي ادب هر ژانر کې د لونګ او لونګين يادونه شوې.د لونګ ارزښت هغه وخت ډېر وي،چې نجونې وديرې او د خپل خاوند کور ته د تللو څخه مخکې يې د لونګو څخه په زړه پورې لونګين جوړ او په سينه ټومبلی وي.که څه هم په نوره نړۍ کې هم لونګ د ارزښت وړ دي،ځينې يې د درملو لپاره،ځينې يې په عطرو کې او ځينې يې بيا د مخ د ښکلا او غذايي مسالو کې ورګډوي او ګټه ترې اخلي،خو پښتنې نجونې يې يوازې د سينګار او ښکلا تر حده کاروي.ځينو سيمو کې چې کله نجلۍ وديږي،نو هرو مرو به له ځانه سره د لونګو دوه يا درې وړې کڅوړې وړي. يعنې په ځينو سيمو کې د لونګو ساتل او جوړول د يو دود په توګه کارول کيږي،د لونګ ارزښت د هغې له تور رنګ او خوږ بويي څخه ډېر ښه معلوميږي،پښتنې نجونې چې کله وديږي مخکې له مخکې د خپل ځان لپاره د لونګو يو امیل چې لونګين ورته ويل کيږي جوړوي او د خپلو سينګارتوکو سره يې په يو دسمال کې ايږدي،څو ترې خراب نه شي،نو ويلی شو،چې لونګ او لونګين [illegible] همدا لونګ يې په بار بار په شفاهي ادب کې ياد کړي دي.لونګ او لونګين د پښتو شفاهي ادب په هر ژانر کې ياد شوی او پېغلې يې تل د تناره پر سر او د ګودر پر غاړه يادوي.

سريزه:

پښتو ژبه يوه بډايه او غني ولسي پانګه لري،چې د نړۍ نورې ژبې ورسره سيالي نه شي کولی،پوهان په دې اند دي،چې که يو خوا پښتو ولسي ادب غني دی،خو بلخوا د پېړيو په اوږدو کې يې ځينې برخې له منځه تللې دي،همدا ولسي ادب دی،چې د پښتنو ځينې ارزښتونه يې ساتلي دي،چې يو هم په دې ارزښتونو کې لونګ او لونګين دی.که تاسو د پښتو ولسي ادب خاصې او عامې سندرې ولټوی په هر ژانر کې به تاسو ته د لونګ د بوټي،لونګ او لونګين انځورونه مخ ته راشي.پښتو شفاهي ادب دومره غني او بډايه دی،چې د پښتنو پيغلو د ارمانونو هنداره ګرځېدلې ده.کومه خبره،چې پښتنه پېغله په خوله نشي راوړی،هغه خبره يې په لنډۍ،سروکي او يا نورو ولسي ژانرو کې بيان کړې ده.لکه په يوه لنډۍ کې وايي چې:

لاس به دې وتړم په زلفو
په لونګين به دې وهم چې مړ دې کړمه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته خبره كه په ښكاره يوه پښتنه پېغله وكړي،نو په ټولنه كې به له سختو ناخوالو سره مخ شي،خو همدا ولسي ادب دى،چې دپېغلې د خولې خبره يې زغملې او په ټولنه يې منلې ده.د لونګو كارونه په مختلفو هېوادونو كې توپير لري،ځينې يې د دواګانو لپاره،ځيني يې د مخ د كريمونو لپاره،ځيني يې د خوراكونو د خوند جوړولو لپاره،ځيني يې د عطرونو په جوړلو كې او ځيني يې د جنسي قوې د پياوړي كولو لپاره د كارولو غوښتنه كوي،خو پښتنه ټولنه يې بيا په دې نورو خبرو پسې نه ګرځي او يوازې يې په دې پېژني،چې لونګ او لونګين د نجونو سينګار دى او كوښښ كوي،چې ښكلې او په زړه پورې لونګين،چې ډېر لړونه او ښكلې بوى ولري جوړ كړي.په دې څېړنه كې كوښښ شوى ،چې د پښتو هغه شفاهي ژانرونه،چې په هغې كې د لونګ او لونګين يادونه شوې راټول او وړاندې شي.د لونګ او لونګين ارزښت په ولسي ادب كې روښانه او په زړه پورې دى او بله دا،چې په دې څېړنه كې كوښښ شوى دى،چې لوستونكو ته د لونګ او لونګين ارزښت او ولسي ادبي ژانرونو كې يې د يادونې په اړه معلومات وركړل شي.

كاريدونكي ويي: لونګ،لونګين،د لونګ بوټى،جانان،بوى.

فولكلور:

فولكلور،چې له انګليسي ژبې څخه اخيستل شوې كلمه ده،په لغت كې فولک خلكو ته او لور د پوهې په معنى سره راغلى ده.د خلكو څخه مراد ولسي خلک دي.يا فولكلور د هغو ولسي خلكو پوهه ده،چې تر ډېره يې سواد نه وي. (٥ – ١٥)

دا،چې زمونږ موضوع په پښتو شفافي يا فولكوريک ادب كې د لونګ او لونګين ارزښت دى،نو دلته په همدې تعريف بسنه كوو،ځكه چې د فولكلور بحث ډېر لوى دى.پښتو شفافعي ادبيات هغه ادبيات دي،چې سينه په سينه،خوله په خوله له يوه نسله بل نسل ته رارسيدلي دي،چې په دې شفاهي ادبياتو كې لنډى،بګټى،غاړې،ېړاكي،سروكي،چاربيتې،كسرونه،مقام او نور ډېر اړخونه په خپله غېږ كې رانغاړي،خو دلته په ځينو برخو،چې د لونګ او لونګين يادونه شوې ده په دې موضوع كې خاص هماغه برخې تر بحث لاندې نيول شوي دي او هغه نثري برخې يې زمونږ د بحث موضوع نه ده.

لونګ:

لونګ هغه دانه ده،چې تور يا قهوه يي رنګ لري په پښتو ژبه كې ورته لونګ، عربي ژبه كې ورته القرنفل ،دري ژبه كې ورته ميخک،په اردو يا هندي پنجابي ژبه كې هم ورته لونګ، په انګليسي ژبه كې ورته clove،په تركي ژبه كې ورته كارانفيل ويل كېږي. لونګ په اومه يا خام حالت كې تر ډېره شنه او سره ښكاري.دا بوټى تر ډېره په اندونيزيا او ماليزيا كې شهرت لري او ډېر پخوا ترې كار اخيستل كېده.ويل كېږي،چې په دې هېوادونو كې خلک د لونګو سګرټ هم څكوي. لونګ داسې يو بوټى دى،چې اوړى ژمى تازه او شين وي او د خزان اثر پرې نه وي.لكه رحمن بابا چې وايي:

لكه ونه مستقيم په خپل مكان يم
كه خزان راباندې راشي كه بهار

لونګ هم همداسې يو بوټى يا ونه ده. د لونګو ونه تر ١٢ مترو لوړ قد لري،پاڼې يې لويې او ګلونه يې د انګورو د خوشې په شكل وي. دا ګل غوټى په لومړي سره كې سپينه ،بيا ورو ورو شنه او ورپسې تيز سور رنګ خپلوي.د دې په سر كې څلور وړې پاڼې وي،چې بندې او د يو غونډاري په شكل ښكاري.غوټى يې چې كله يو نيم يا دوه سانتي متره اوږده شي، نو بيا ځان خلاصوي.د نړۍ تر ټولو زاړه لونګ په سوريه كې په يو لوښي كې وموندل شول.چې له ١٧٢١ ق م نه راپاتې وو.ښايي هغه وخت دا لونګ د تركې د لارې عرب تجارانو د هند او يا نورو جزيرو نه وړي وي، همدارنګه د اندونيزيا د مالوكو جزيرې كې د لونګو درې او څلور سوه كاله پخوانى ونې اوس هم شته.په اولسمې ميلادي پېړۍ كې د هالينډ (ډيچ) بحري تجارانو وربانډې خيټه واچوله.بل چا دا د ماكلو نه بهر نشو وړلى او كه ځايي اوسيدونكو په پټه دا كار وكړو نو وژل به يې.په ١٧٧٠ م يو فرانسوي د هغې ونې نه د لونګ غلا كول پيل كړل او ډېر وخت يې دا كار وكړ لومړى يې فرانسې او بيا يې زنجبار ته يوړل،هلته يې وكرل چې بيا ټولې نړۍ ته ورسېدل.لونګ په خواړو كې د خوشبويي نه علاوه د چين او هند په دودېزه داروګانو كې هم كارول كېږي.د لونګو نه تيل،عطر،د غاښ د درد ، د خيټې د ګرمولو او د تبې د كمولو لپاره كار اخيستل كېږي.د لونګو پوډر د مېږيو د وژولو او د مياشو دشړلو لپاره هم كارول كېږي. (٣)

د اسيايه سويلي هېوادونو كې تر ډېره د لونګ څخه د مسالحې لپاره كار اخلي.د لونګ بوټى،چې ډېر د ارزښت وړ دى.لونګ كه له رنګ تور دى،خو بوى يې بيا د هر چا په ذهن او زړه كې ځاى لري.لونګ ډېر ښه بوى لري،چې ترې په زياتره په خوړو،چايو، عطرونو او د زينت او ښكلا لپاره كارول كېږي.د افغانستان په سويلي ولاياتو لكه خوست،پكتيا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا کې خلک د لونګ د ښـــکلا او خوشـــبويي لپاره ترې ګټه اخلي.په یادو ولایتونو کې يې پېغلې او ناوې د زینت لپاره کاروي.پېغلې او ناوې له لونګو څخه ځونډي جوړوي،چې بیا يې پر کمیس ټومبي.په خوســـت ولایت کې،چې کله ناوې د خاوند کور ته ځي،نو د کلي یوه ښځه ترې د سر نه د ناویتوب شنه او سره څادرونه لرې کوي او بیا هغې ښځې ته د دود په توګه دوه وړې کڅورې لونګ د ډالۍ په توګه ورکوي. (۸)

په ختیځو ولایاتو کې په ځانګړې ډول په ننګرهار ،کنړ او نورســـتان ولایتونو کې پخوا لونګ د ګاڼې په ډول کاریدل.کله چې به یوه پېغله واده کېدله مخکې له واده به نجونو ورته د لونګو ځونډي جوړل، چې د لونګین په نامه به یادیدل.یاد لونګین بیا د ګېډۍ په ډول د ناوې په ټټر د نورو نجونو لخوا ټومبل کېدل.

د لونګو د کارولو ګټې:

د لونګو د ګټو په اړه که بحث وشـــي کیدای شـــي پوره کتاب پرې ولیکل شـــي،خو دلته يې په لنډه توګه په ځینو ګټو لنډ بحث کوو.د لونګو ګلان د ډېرو ښـيګڼو لرونکي دي.په خوندورو خوړو کې ترې کار اخیسـتل کېږي او همدارنګه د صـحت لپاره هم ګټور دي.د لونګو د استعمال ګټې په لاندې ډول دي:

۱: لونګ د خارښ او شري په درملنه کې کار اخیستل کېږي.
۲: میرمنې يې د غذا د خوندور کولو لپاره کاروي.
۳: حکیمان يې د غاښ د درد لپاره په دوا کې کاروي.
۴:د مخ د ښکلا په کریمونو کې ترې ګټه اخیستل کېږي.
۵: که په خوراک او په ځانګړي ډول په وریجو کې وکارول شي د ویټنانو په ساتنه کې مهمه ونډه لري.
۶:د جلدي امراضو لپاره په دوا کې کارول کېږي.
۷: نجونې يې د سنیګار او ښکلا لپاره کاروي.
۸: په ځینو سیمو کې د دود په ډول کارول کېږي
۹: د شکرې ناروغې د مخنیوي لپاره ګټور دي.

او داسې نورې بېشماره ګټې لري،خو دا چې زمونږ موضوع د ادب تر دایرې ده،نو دلته د لونګ په همدومره ګټو بسنه کوو. (۹)

لونګین:

لونګین له لونګو څخه جوړه شـوې هغه ګېډۍ ده،چې پېغلې نجونې،کوژده شـوې او نوې واده شـوې ښـځې يې د سـینګار په بڼه جوړوي او بیا يې د ښـکلا او زینت لپاره په سـینه ځوړندوي.لونګین تقریباً په ټولو پښـتنو سـیمو کې نجونې د ګاڼې او سینګار په توګه کاروي.نجونې چې کله غواړي لونګین جوړ کړي له ډېرو مشورو او خبرو ورسته د ښکلې تور نګ او ښــه بوی لونګ له پســاري څخه اخلي او د اخیســتو پر وخت دومره ټینګار کوي،چې دوکاندار خراب یا بې کاره لونګ ورنکړي.په ځینو ســیمو کې ،چې کله نجلۍ کوژده شـي،نو د کلي نورې نجونې ورته د رنګ رنګ لونګین جوړلو مشـورې ورکوي او سره له مخې يې دې ته هڅوي،چې تر واده پورې یو خاص او په زړه پورې لونګین اماده کړي.کله کله،خو نجونې مخکې له مخکې خپل کوژدن ته د لونګو راوړلو فرمایش ورکوي او ورته وایي،چې:

جانانه یو خورد لونګ راوړه
د کلي دود دی لونګین ترې جوړومه

لونګین په کلیوالي سیمو کې د ډېر ارزښت وړوي او د ګانو په شکل هم ترې ګټه اخلي.که د کومې نجلۍ لونګین نه وي او هر څومره ډېر سره ولري،خو بیا هم خلکو ته نیمګړې ښکاري.نجونې بیا لونګ په ډېر قدر ساتي او نه غواړي چې ترې خراب شي،څومره چې لونګ د ښه بوی لرونکي وي په هماغه اندازه يې لونګین هم په زړه پورې وي.لونګین د پښتنو پیغلو د سینګاراو ګاڼې لپاره ډېر د قدر وړ وي.

د لونګین د جوړلو طریقه:

مخکې مو هم یـادونـه وکړه،چې پښـــتنې پیغلې،چې کلـه کوژده یـا واده کوي،نو مخکې لـه مخکې دې تـه امـادګي نیسي،چې کوم ډول لونګین به جوړوي او له ډېرو سلا مشورو ورسته د لونګو د اخیستلو لپاره ځان اماده کوي.لومړی،خو نجونې کوښښ کوي،چې ښـکلې رنګ او د ښکلې بوی والا لونګ واخلي،کله چې يې لونګ واخیسـتل د هغې لپاره خاص او ځـانګړی تـار وي،چې ځینـي خلـک ورتـه (ایســـترچ) تـار هم وایي.یـاد تـار چې مختلف رنګونـه لکـه (ســره،شـنه،زېړ،ګلابي،ســرچیي،نرګســي...) او نور رنګونه لري،چې زیاتره د همدې لونګین لپاره کارول کېږي،تر لاســه کوي.کله چې نجونې لونګین جوړوي،یوه یا دوه شــپې مخکې يې لونګ د غوا یا اوزې په شــیدو کې چې اوبه په کې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډي شوي،لمدوي او په هماغه شيدو کې يې پرېږدي او که د چا وس شيدو ته نه کېږي،نو بيا لونګ د دوه شپو لپاره په پاکو اوبو کې لمدوي.

دا کار د دې لپاره کېږي،چې لونګ نرم او خوشبويه شي او بوی يې تر ډېره وخته پاتې شي.کله چې لونګ نرم او لامده شول،نو بيا هماغه د (ايستريچ) او سونډ تار را اخلي لومړی لونګ د سونډ په تار کې يو يو دانه اچوي،ځينې نجونې چې غواړي لونګين يې ښکلی ښکاره شي بيا په تار کې يو دانه لونګ او يوه مری ورزياتوي،چې له دې سره يې ښکلا زياتيږي،ځينې نجونې لس لړه او ځينې اته او کله کله زيات لړونه جوړوي،د لا ډېرې ښکلا لپاره په کې ځينې وخت له شيشو هم کار اخلي.کله چې لړونه اماده شول،نو بيا ورته له رنګ رنګ تارونو چې پورته ورته اشاره شوې ،ځوندې جوړوي او د هر لړ اخر يې يو يو ځوندی ورزياتوي،چې دې سره د لونګين ښکلا يو په دوه کېږي.د لونګين جوړولو په وخت کې ډېرې نجونې سره راټولې شي شين چای ،پلي او ګوړه ورسره پرته وي،ځينې نجونې د خپل بخت او تخت کېسې کوي او ځينې له ځانه سره لنډۍ او سروکې زمزمه کوي.ځينې خو يې لا اند په خيالونو کې يو لوړ محل جوړي او په فکرونو او سوچونو کې تللې وي.

کله چې لونګين تيار شي،نو بيا يې په يو ښکلي رنګين دسمال کې تاو او د نجلۍ هغه بکس چې دمور يا خسرګنۍ لخوا ورته راوړل شوی وي،د نورو سينګار توکو سره يوځای کړي او بيا د دې انتظار کوي،چې د واده ورځ يې رانږدې شي او له همدې ښکلي او په زړه پورې ګاڼې څخه د سينګار لپاره ګټه پورته کړي.د لونګين جوړولو طريقه په هر ځای کې خپل دود او دستور لري،خو تقريباً په ټولو پښتنو سيمو کې دا يو رواج دی.

لونګين چې پيغلې يې د ګاڼې په بڼه هم کاروي هم د ارزښـــت وړ بلل کېږي او اند چې ځينې وخت يې مينان د لونګين ارزښت تر ځان هم لوړ بولي او لونګين سره يو ډول پټه دښمني کوي لکه چې وايي:

ځومره خوشبخته لونګين دی

د مستو پيغلو په ټټر وهي ټالونه

کله کله لونګين ته دومره ارزښت ورکول کېږي،چې د اوړی (د ګاڼې يو ډول دی) سره په جنګ شي او د ګيلې په ژبه داسې وايي:

تور لونګين په ژړا راغی

ما ته اوړی پر سينه ځای نه راکوينه

کله چې نجونې د خپل معشوق د ديدن موقع پيدا کړي،نو بيا ورته په ناز او غوسه داسې اختارونه ورکوي،چې ته به وايې معشوق يې مظلوم او معشوقه يې ظالمه ده لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

لاس به دې وترم په زلفو

په لونګين به دې وهم چې مړ دې کړمه (۲ : ۲۱)

کله،چې دوه ميينان سره يوځای شي،نو بيا خپل معشوق ته وايي،چې ډېر مه رانږدې کېږه هڅې نه چې سبا درنه د لونګين بوی ځي او په خلکو کې رسوا شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې

سبا به بوی د لونګين در څخه ځينه

کله، خو نجونې په لنډيو کې دومره باريکبينه او نازک خياله شــــي،چې خپل معشـــوق ته وايي،چې د لونګين په لړ پورتې او هلته بيا د چارګل سيلونه وکړې لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

د لونګين په لړ راخيژه

په اوږی شپه کړه د چارګل وکړه سيلونه

کله داسې هم کېږي،چې تور لونيګين خپل خاوند ته ژاړي او په سلګو سلګو کې ورته وايي،چې ستا د سينې روپۍ ما ته په سينه ځای نه راکوي او خپله خبره داسې کوي:

تور لونګين په ژړا راغی

ما له روپۍ په سينه ځای نه راکوينه (۱۱)

کله خو داسې هم کېږي،چې د وطن حالات انسان مجبور کړي،چې له وطنه لاړ شي،نو بيا ويناوال د خپل زړه درد په لاندې کې داسې بيانوي:

له مانه پاتې شوې وطنه

که چينارونه دې لونګ شي څه به يې کړمه (۱ : ۲۷)

هلکان کله ځان د لونګ د رنګ سره دومره نږدې او مغروره ونيايي،چې د کلي د نجونو د مرګ خبره کوي او د خپل غرور انداز په لنډۍ کې داسې وايي:

يو غنم رنګ يم بل لونګ يم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د کلي جينکۍ راپسي مرينه (۱ : ۸۳)

لونګين په اړه نورې ډېر لنډۍ شــــته،خو دلته په همدې بســــنه کوو.لونګين د ګاڼي په بڼه هم کارول کېږي،کله چې نجوني د خپلې کوژدنې يا واده لپاره ګاڼه او ســـينګار توکي اخلي،نو لونګين به ورســـره خامخا اخلي.هغه نجونې چې په ګاڼه کې لونګين نه وي،يو ډول بې سينګاره ښکاري او په ځان کې د کوم شـي د کمي احساس کوي.او چې ځان سينګاروي،نو د سينګار پر وخت په سروکو کې د لونګين يادونه اړينه بولي او داسې يې يادوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو

ای وړوکيه دې پلو راواړه

پښتو لنډيو کې د لونګ او لونګين ياد:

لنډۍ (ټپه ، مسره)

لنډۍ د پښـــتو ګرني يا شـــفاهي ادب نامتو او مهم ډول دی،لنډۍ ته ځينې وخت،ټپه او مســـره هم ويل کېږي.لنډۍ يوازې يو بيت وي،چې لومړۍ مسـره يې (۹) څپې او دويمه مسـره يې (۱۳) څپې وي.لنډۍ په همدې وړکي شـکل کې ډېرې لويې کېسې او موضوعات ځای کولی شي. په نورو ژبو کې نه ليدل کېږي او يوازې د پښتوژبې يا پښتنو حق دی پرې. (۷ : ۳۶).

د لنډۍ په اړه هم ډېر زيات معلومات شـــته،دلته مو لنډه يادونه ځکه وکړه،چې زمونږ د موضــــوع برخه ده،څو لوستونکي وکولی شي،چې د لنډۍ په اړه هم لنډ معلومات تر لاسه کړي.

لونګ،چې يو طبعي بوټی دی او د نوم په اخيسـتلو سـره يې په ذهن کې يوه وړمه او خوشـبويي انځورېږي. له ډېرې لرغونې زمانې څخه په نړۍ او په ځانګړي ډول په افغانستان کې د استعمال وړ دی. د لونګ د نوم په اوريدو سره په ذهن کې بلها خبرې ګرځي،څوک يې د صحت لپاره د کاروني په اړه خبرې کوي او څوک يې د غذاګانو د خوندور کولو لپاره،خو پښــــتنې پېغلې يې بيا نه د صـــحت له کتې خبرې او نه يې د غذا په کارولو کې فکر کوي،خو چې کله يې په کور کې کومه خوشحالي راشي يا يې د خپل ژوند ملګري د ټاکلو وخت راشي،نو بيا په دې فکر کې شي،څرنګه لونګ به اخلي او ځانله به ترې د څومره ځنډو لونګين جوړوي. همدا لامل دی،چې زياتره نجونې د لونګ ښـکلا،بوی او ارزښـت په فولکلوريکو لنډيو کې هم انځوروي،نو اوس به د موضـــــوع په دې برخه کې په لنډيو کې د لونګو د ياد په اړه خبرې وکړو او وبه ګورو،چې نجونې څنګه او ولې لونګ زيات خوښوي او ډېره مينه ورسره لري.

کله،چې د يوې پېغلې خاوند يا د مينې يار بازار ته ځي او يا نوی په کاروبار پيل کوي،نو بيا يې پېغلې په لنډيو کې داسې يادونه کوي:

اشنا مې نوی سوداګر دی

په سرباری کې به لونګ راته راوړينه

او يا کله چې په غرونو د وريځو لمن خوره شـي او په اسمان کې د باران د راتګ انګازه وغږېږي،نو نجونې بيا په دې فکر کې وي،څنګه د لونګو درمندونه له بارانه وساتي څو ترې خراب نه شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په لويو غرو د باران شور شو

کښته لامده شول د لونګو درمندونه

لونګ يوازې د نجونو نه بلکې د هلکانو د ذوق څېز هم دی،کله چې کوم هلک کوم باغ ته لاړ شي او له بڼوال سره مخ شي،نو له روغبړ وروسته ورته د باغ تعريف شروع کړي او بيا په لنډۍ کې ورته داسې وايي:

د باغ دې هر بوټی لونګ دی

پرې لړېدلي دي د پيغلو پلونه

خو کله چې کومه نجلۍ د خپل معشوق سره ديدن کوي او هغې ته له نازه ډکو خبرو کې وايي،چې زه به داسې درماته شم لکه د لونګو بوټی نو بيا ورته د خپل زړه راز داسې څرګندوي:

دا بند په بند به شم درماته

په بند ماتېږي د لاچي لونګو ونه

کومه ناوې،چې د خپل معشـوق او خاوند د ډېر انتظار وروسـته د راتلو خبر تر لاسـه کړي،نو بيا ورته په ډېر ناز وايي،چې کله راتلې له مخکې احوال راکړه چې په پالنګ درته لونګ وشيندم لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

چې ته راځې ما به خبر کړې

چې پر پالنګ لاچي لونګ وغوړومه

په پښتو ولسي ادبياتو کې دغه بوټی تر هر بل بوټي ډېر او په خوند ياد شوی او لرغونی ارزښت او تاريخ لري.په لنډيو او سندرو کې يې پيغلې په ودونو کې په سمبوليکه بڼه هم کاروي.معنی دا چې که کوم هلک يې سره ټاکلی وي په سندرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې لونګ بولي.لونګ د خپل ښه بوی او اصل له مخې په لنډيو کې داسې ستايل شوی،چې اند د هنريت له مخې د تشبهاتو ځادر هم خلاصوي.لونګ په فولکلوريک ډول د ځينو لپاره د زړه سکون او حوساينې درد دی.دغه بوټي ته د سپيڅلتيا له مخې ځانګړی ارزښت ورکوي لکه لاندې لنډيو کې چې ويل کېږي.

له کوره اوځې لونګ واخله
لونګ دوا ده د زړه درد ارامونه

لونګ د نجونو لپاره د يو دود په توګه هم پاتې شوی او کله چې نجلۍ کوژده يا واده کېږي،نو له خپل خاوند څخه د لونګو غوښتنه داسې کوي:

ځيني پيغلې بيا لونګ ته دومره ارزښت ورکوي،چې د لالي سره يې يوزای په سينه ځای کوي او د اوسيدو اجازه ورکوي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په سينه يو لالی ځابړي
زه لونګين او جانان دواړه ځايومه (١١)

همدارنګه د لونګو د کر اوکښت په اړه هم په لنډيو کې يادونه شوې او لکه چې معشوقه لونګ کري،نو بيا يې د لو لپاره خپل معشوق راغواړي او خپله خبره ورته په لنډۍ کې داسې کوي:

لونګ کرمه لو به ګډ کړم
چې لو مې ګډ کړ ياره تا به راولمه

خو چې کله يې لالی مسافرشي او د لونګو کښت هم رسيدلی وي،نو بيا په انديښنه کې وي او خپل مسافر لالي ته داسې وايي:

دا ته چې لاړې مسافر شوې
د شنو لونګو کښت به څوک ريبي مينه

کله کله بيا داسې هم کېږي،چې ځيني خلکو لونګ نه وي بوی کړی او يا يې نه وي ليدلي،نو بيا ورته په لنډۍ کې داسې وايي:

که چا لونګ ليدلي نه وي
پيغله دې بوی کړي د لونګو بوی ترې ځينه (١٠)

په سروکو کې د لونګ او لونګين ذکر:

سروکي د پښتني فولکلور يو ځانګړی منظوم ډول دی،چې له لنډۍ سره د يو ځای ويلو په ترڅ کې پوره کېږي او څرنګه چې د لنډيو په سر کې راځي،نو ځکه ورته سروکي هم ويل کېږي. په ځينو سيمو کې سروکي ته نيمکۍ هم ويل کېږي.سروکي معمولا پښتني ميرمنې او پښتانه هنرمندان په هنري مجلسونو کې د هنري الاتو دکاروني پر وخت وايي.هغه لنډۍ چې سروکی بشپړوي ،ټيکی ورته وايي.ځيني سروکي لنډ او ځيني بيا اوږده وي. (٧ – ٨٠).

لونګ او لونګين د ډېر ارزښت له مخې په سروکو کې هم يادېږي او له ياده يې نه اوباسي لکه په لاندې سروکي کې چې وايي:

که دلته نه وي په کندو ورپسې واوړه
ما ته د لونګو بوټي راوړه

يا په لاندې سروکي کې چې د لونګين يادونه کوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

په بګټيو کې د لونګو ذکر: بګټۍ د خاصو ولسي سندرو په لړکې يو مهم ډول دی،چې ډېر وخت د پښتني سندر غاړو له خولې اوريدل کېږي.بګټۍ پښتني هنرمندان مجلسونو کې د چاربيتو،بدلو او داستانونو په منځ- منځ کې وايي،بګټۍ د مجلس ښه او تودښت لاپسې زياتوي او د خلکو پاملرنه ډېروي. (٧ – ٣۶).

مخکې مو هم يادونه وکړه،چې لونګ او لونګين په شفاهي ادبياتو کې د ډېر ارزښت او قدر وړ بوټی ياد شوی دی.که څه هم په نورو ملکونو کې د درملو او مصالحو لپاره زيات کارول کېږي،خو پښتنه ټولنه کې لونګ او لونګين د سينګار او ګانې په ډول زيات ياد شوی لکه لاندې د بګټۍ يوه برخه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مازيګر اوبو له مسته په نخرو راځي
شور يې د ګونګرو راځي
شا په ټوپونو ځي په دانګه
دا د لاچي لونګو څانګه
ورته د فکر په ټال زانګه
دا توري زلفي د سيني په انارو راځي
شور يې د ګونګور راځي (۴ : ۲۵۷)

چاربيتو کې د لونګ او لونګين ذکر:

داهم دپښتو منظوم ادب يو داسي فلکلوريک ژانر دی چي اوږد او سندريزه جنبه لري د مضمون له پلوه هر اړخيزه مضامين ليږدوي چار بيتي په اولسي ادب کي خورا مشهوري منظومي دي . دچاربيتي هر بند له څلورو مسرو څخه کم نه وي ، خو اوږده موضوع بيانول ددې فورم ځانګړنه ده چاربيته کيدای شي چي هر څو بنده ولري .د پښتو چاربيتو معلوم وخت ندی معلوم،خو لومړنۍ يې د شيخ تايمني په پټه خزانه کي يادونه شوې ده.(۷ :۱۳۴).

د موضـــوع په دې برخه کې به د چاربيتو هغه نموني يا برخي راوړو ،چې د لونګو يا لونګين يادونه په کي شــوې وي لکه لاندې چي د چاربيتي يوه برخه راوړل شوې ده.

دپښتني پيغلي له خوا

نـــــــاستـه يـم دفـکر پـه ټـال زانـګم چـېرته يـــار ګورم
زه مستـــه ليـلايـم ستــرګي اچـــوم خـريـــدارګـــورم
× × ×
نـــــــاستـــه يــم دفـکــر پـــه ټـال زه نښــــه د بنګو يم
تـېـــرشـو پيـغلتـوب راپـانــدې ونــــه دلـونـګـــو يــم
يـــم پـــه عطـرو وتـــره ګــوښـه نــاستـه لـه بـې ننـــګـــويم
ځان له دمجنون پـــه شان په صـدق کې دلـدار ګـــورم

همدارنګه په چاربيتو کې هم د لونګ ذکر او يادونه شـوې ده.په شـفاهي ادب کي ځکه دا بوټي زيات ياد شـوی،چې پخوا د سينګار توکي ډېر زيات نه و او همدا لونګ وو،چې د خلکو پام يې ځانله اړولو،خو اوس يې هم قدر کم شـوی ندی او په زياتره کليوالي سيمو کې يې لا د پخوا په شان قدر او ارزښت شته،چي سميزو شاعرانو په چاربيتو کي هم ياد کړی لکه په لاندې چاربيته کې يې چي ګورو:

دوه بنديزه چاربيته
په سپينه خوله کې دې نيشه ايښي د بنګو ده
دا لباسي خندا دې ټوله د بې نګو ده
بل خوشبويي دې په سينه کې د لونګو ده
عاشقان وژني نن دې توره د قصابو ايښي
اوبو له ځي په سر جوغه دې د نوابو ايښي

يا په دې لاندې ځنځيری چاربيته کې يې چي يادونه شوې ده:

ځنځيری چاربيته
کله به راوړې دواړه لبې دې رنګين شيرين
سپين دې جبين،زرين،مخ دې ځليږي
کله به راوړې دواړه لب،شات وملهم صنم
مه کړه ستم،هردم،په غضب ښوري
سرې دې منګولې،همېش وړې زړونه قلم،قلم
اخلې قدم،په چم،سترګې دې توري
په در دې پروت يم،هميش غواړم،ستا کرم،محکم
لرې کړه غم،الم که رب ته ګوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن دې په غاړه باندې زانګي لونګين ،رنګين
سپين دې جبين،زرين مخ دې ځليږي
ترپايه

(۷ : ۱۶۲)

همدارنګه ملا عبدالقادر،چې يو کليوالي شاعر دی هغې هم په خپله يوه مشهوره چاربيته کې د لونګين او لونګ يادونه داسې کړې ده.

د ملا عبدالقادر مشهوره چاربيته

تور لونګين دې د سينې سره په جنګ و
دانه لاچې لونګ و ګونګورو دې کاوه شور
تور لونګين دې د سينې سره مدام
زنه دې سيب،لب دې حرير واوره ګلفام
ودې ويشتم،چې راښکاره شولې په بام
د خدای دپاره رحم وکه په ملنګو
دانه لاچې لونګ وو- ګونګور دې کاوه شور
تر پايه
(۷ : ۱۷۲)

په پړاکو کې د لونګ ذکر:

پړاکی د افغانستان په سويلي او سويل ختيزو سيمو کې ويل کېږي.سر محقق زلمی هېواد مل په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاريخ-لرغوني او منځنی دوره) کې دپړاکو په اړه وايي : ((دا سندرې د پښتو د شفاهي ادبياتو يو ځانګړی ډول دی،هره سندره يې يوه څوارلس سيلابيزه مسرۍ لري،چې معمولا د يوې بلې سندرې په پای کې په خاصه غاړه ويل کېږي او په ځانګړي ډول د استعمال مورد نه لري)). (۷ : ۶۰)

څېړنوال محمد عارف غروال په خپل اثر (غرنۍ سندرې) کې پاړکي د ((لنډکی)) په نوم ياد کړي دي. (۶ : ۱۲۳) .

د پښتو شفاهي ادب هغه غني پانګه ده،چې په خپله لمن کې د هر باغ او چمن ګلان ځای کوي،په پړاکو کې هم د لونګ ياد شته،ځينې ولسي شاعران يې په پړاکو کې هم يادونه کوي لکه په لاندې پړاکي کې چې ګورو:

پړاکی
جار خوله رانژدې که
ما لونګ ژولې دينه

پايله:

لونګ او لونګين د پښتنو سيمو او په ځانګړي ډول د پښتنو نجونو د سينګار هغه توک دی،چې د ګاڼې په ډول يې د سينګار او ښکلا لپاره کاروي.د لونګ هغه ارزښتناک او ښکلی بوټی دی،چې پښتنې نجونې يې په لنډيو کې او ولسي شاعران يې د ولسي ادب په ټولو ژانرونو کې يادوي او ان د ليکلو ادبياتو خاوندان هم ترې په کراره ندي نسات او په خپلو اشعارو کې يې د لونګ او لونګين يادونه کړې ده.په پښتنه ټولنه کې د لونګ او لونګين کارونه د يو دود په څېر ده.هغه نجونې چې وديږي بايد په خپل سينګار کې د ښکلو لونګو څخه ښکلی لونګين جوړ کړي.د لونګ او لونګين ذکر د پښتو ولسي ادب په هر ژانر کې ليدل کېږي،چې دلته په دې څېړنه کې د ځينو ژانرونو په راوړلو سره ښودل شوې ده.لونګ په لنډيو،پاړکو،بګتيو،چاربيتو،سروکو او نورو ولسي ژانرونو کې ياد شوي دي.د لونګ په ارزښت تر هرې بلې ټولنې پو ښتنه ټولنه ډېره پوهيږي او دا ځکه چې دا يې د خپل دود او دستور يوه برخه ګرځولې ده.د لونګين د جوړولو پر وخت د نجونو لخوا يوه وړه ميله هم جوړيږي،څو په خوشحالۍ سره دا دود ترسره کړي او د ناوې لپاره ښکلی لونګين اماده کړي،نو د دې څېړنې دپايلې په توګه ويلی شو،چې لونګ او لونګين په هره ټولنه کې خپل ځای لري،خو پښتنه ټولنه کې يې ارزښت دومره زيات دی،چې د خپل کلتور او دود جز يې ګرځولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱- بهاند،اصف، د لنډیو د ښتولو ستونزې،افغنن جرمن آنلاین پورتال. ۲۰۱۸م.
۲- بېنوا،عبدالروف،پښتو لنډۍ،د افغانستان د علومو اکاډیمي،پښتو ټولنه. ۱۳۶۷ ل.
۳- حلیم،صفیه،چاپیریال او روغتیا خپرونه.safiahaleem.com/p=3925، ۲۰۱۶م.
۴- رفیع،حبیب الله،د خلکو سندرې،د افغانستان د علومو اکاډمی د تاریخ او ادب ټولنه.۱۳۴۹ل.
۵- زغم،احمد شاه،فولکلور او فولکلوري ادبیات،د افغانستان ملي تحریک،فرهنګي ځانګه. ۱۳۹۴ ل.
۶- غروال،محمد عارف،غرنۍ سندرې،د افغانستان د علومو اکاډیمي: کابل. ۱۳۶۰ ل
۷- وفا،محمد داود،د فولکلور پېژندنې لارښود،مومند خپرندیویه ټولنه- جلال اباد. ۱۳۹۳ ل.
۸- https://ps.wikipedia.org/wiki/
۹- https://www.rekhta.org/articles/dihati-boliyan-saadat-hasan-manto-articles-3?lang=ur
۱۰- https://www.youtube.com
۱۱- Zawia.media2020\5\3
۱۱- https://www.youtube.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library